

Олійник О.М.

ПЕДАГОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГОР У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Статтю присвячено дослідженню проблеми формування творчої активності дітей старшого дошкільного віку в процесі театралізованих ігор, розкрито педагогічні можливості театралізованих ігор, охарактеризовано найважливіші функції: синкретичну, креативну, емоційну та інструментальну.

Ключові слова: дитяча творчість, творча активність, театралізована гра, творчий потенціал, емоційна сфера, функції театралізованої гри.

Дошкільна освіта є первинною ланкою єдиної освітньої системи багатьох країн світу. Україна також виходить на європейський рівень, і тому першочерговим у перебудові сучасної освіти є становлення нової парадигми, створення нової освітньої системи, формування нового мислення, розвиток творчості. Виховання гнучкої, свідомої, креативної особистості, здатної творчо реалізовуватися є головним пріоритетом сьогодення. Триває постійний пошук шляхів творчого зростання дитини, з урахуванням її індивідуальних особливостей та творчого потенціалу.

Питання розвитку творчого потенціалу дитини широко представлені в наукових напрацюваннях Л.Венгера, О.Запорожець, О. Кононко, Л.Масол, Н. Миропольської та інших.

Проблема використання театралізованої діяльності як повноцінної та ефективної складової виховного процесу, педагогічні можливості театралізованих ігор розглядалися в працях Л.Артемової, Л. Загородьої, Р.Жуковської, Л.Макаренко, Д. Менджерницької, Е.Трусової.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Театралізована діяльність у дошкільному віці існує та усвідомлюється педагогами як один із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток дитини. Проте завдання з театралізованої діяльності, у програмі, мають дещо узагальнений характер, що не дозволяє педагогу чітко усвідомити специфіку роботи з даного виду мистецтва. Тому виникла потреба дослідити використання системного підходу до здійснення театралізованих ігор як необхідної передумови стимулювання дитячої творчості, створення атмосфери зацікавленості, розкриття внутрішнього потенціалу кожної дитини.

Мета статті – проаналізувати функції, дослідити педагогічні можливості театралізованих ігор, як потужного стимулятора дитячої творчості.

Поняття творчої активності дітей дошкільного віку розглядається в психолого-педагогічній літературі у зв'язку з проблемою дитячої творчості. Проблема дитячої творчості досліджується в працях відомих учених педагогів Л.Венгера, О.Дяченко, Т.Комарової, А.Савенкова, Н.Сакуліної. та інших. Науковці притримуються спільної думки в питанні необхідності прищеплювати дітям свободу мислення, здатність неординарно мислити, стимулювати їх творчу активність. Дитяча творчість відрізняється від творчої діяльності дорослого своєю суб'єктивною новизною. Творча робота дитини може не мати естетичного значення, бути примітивною з погляду дорослого, але бути вагомішою для малюка, ніж чудово виконана робота дорослого. Цінність дитячої творчості не в практичних результатах, а в тому, що в процесі творчої діяльності розкриваються можливості дитини. Театралізована діяльність виступає як активний, індивідуальний, творчий процес і об'єднує різні за характером творчі принципи – продуктивний (створення сюжетів чи інтерпретація запропонованих),

виконавчий (програвання сюжету), оформлюваний (підготовка декорацій, костюмів) [7, с. 342] Ігри-драматизації – це ігри самодіяльного характеру, в яких по-різному виявляється творчість дітей: у задумах, поворотах сюжету, виконанні ролей (інтерпретації), створенні атрибутів, організації просторового середовища.

Такий синтез створює умови для розвитку та вдосконалення емоційної сфери та творчості дітей. С. Русова довела природність «драматичного інстинкту малюків». Діти щиро включаються в театралізовану діяльність, під впливом літературного, ігрового, особистісного мотивів. С. Русова, одна з перших вітчизняних педагогів, хто систематизував різні види театралізованої діяльності: Вона виділяла такі види драматизації, як руханка і гра, в якій діти часто використовують для своїх забав зміст та словесні вирази тих казок, оповідань, що їм добре знайомі [8, с.128].

Театралізована гра виступає як ефективний засіб виховання і розвитку особистості. Гра-драматизація – це засіб формування творчої активності дітей в широкому його розумінні. Широке розуміння засобу включає форму, метод, та власне засіб виховання і формування особистості. Разом з тим ми вважаємо, що при використанні художнього матеріалу на інтегрованих заняттях можуть бути розкриті тісні взаємозв'язки між різними видами мистецтва. Застосування принципу інтеграції мистецтв як співзвучності художніх образів передбачає поєднання мистецтва на користь виразності образу і дозволяє подолати ілюстративний підхід до мистецтва. Творча активність дітей п'яти-семи років в гри-драматизації інтегрована в якість особистості, що виявляється в перетворюючій діяльності за допомогою її стимуляції й актуалізації творчого потенціалу, що характеризується створенням суб'єктивного продукту (художньо-ігрового образу).

Гра є одним з елементів виховної системи, що виконує певні функції стосовно до дитини. Виділено функціональні особливості театрального мистецтва: катарсична, комунікативна, регулююча, адаптаційна, навчальна, компенсаторна, терапевтична, естетична, корекційно-розвиваюча. (Е.Дубровська, С.Козлова, Т.Надолінська, О.Степанова, І.Сергеева та інші).

Педагогам слід усвідомити основні функції гри, щоб запобігти помилок і безсистемного включення гри в навчально-виховний процес.

Слід зазначити, що в грі функції не розглядають ізольовано, вони взаємопов'язані, тобто в грі дитина і трудиться, і мислить, і відпочиває.

У своєму дослідженні розглядаємо театралізовану діяльність як поліфункціональний засіб розвитку активності дітей п'яти-семи років в художньо-ігровій діяльності, а також як метод активізації їх творчих проявів. На основі проведеного аналізу, а також спираючись на тезу, що своєрідність підходів до вивчення функціональних особливостей даного феномену гри-драматизації залежить від його специфіки, визначеної ролі і призначення в педагогічному процесі, виділяємо чотири важливих функції театралізованих ігор, які забезпечують ефективність процесу формування творчої активності дітей п'яти-семи років: синкретичну, креативну, емоційну та інструментальну. Розглянемо їх детальніше.

Л.С. Виготський в роботі «Психологія мистецтва» виділяє гру дитини як синкретичну, художню діяльність, в якій синтезуються інтелектуальна, емоційна і вольова області її психіки [4, с. 336]. Дійсно, в грі відбувається взаємозв'язок художнього слова, музично-художнього оформлення, об'єднання художніх здібностей, діяльності, способів сприйняття мистецтва. При цьому, як вважає Т.С. Комарова, художній образ, створений різними засобами мистецтва, є механізмом інтеграції, і це надає можливість дітям яскравіше проявити себе в тому або іншому виді художньої діяльності, а також удосконалюватися в творчості [6, с. 7].

Л.Виготський вказує, що причиною формою дитячої творчості є творчість синкретична, в якій ще не розчленовані і не спеціалізовані окремі види мистецтва.

Кажучи про літературний синкретизм дітей, Л.Виготський уточнює, що діти в цьому віці не виділяють поезію і прозу, драму і розповідь. Але їх широкий синкретизм, виражений в поєднанні в одній художній дії різних видів мистецтва, в одному цілому [3, с. 59].

Дійсно, дитина може одночасно складати, придумувати і одразу відтворювати дію в особах; наспівувати і пританцювувати. Гра і мистецтво як регулятори розвитку особистості дитини стимулюють її творчість і дозволяють вирішувати завдання формування художнього смаку. Вищеозначене дозволяє нам виділити *синкретичну* функцію театралізованих ігор.

Дослідники відзначають в театралізованих іграх важливість процесуального моменту, оскільки для дитини цікавий момент народження нового. У грі виявляється прагнення з'ясувати невідоме, відбувається пізнання власних можливостей в перевтіленні, пошуку, комбінуванні знайомого, при цьому сценарій може бути лише канвою, в межах якої розгортається імпровізація. Гра-драматизація є імпровізаційною, тому може бути активним творчим процесом. Характер «відкриттів для себе» пов'язаний із збагненням дитиною авторського задуму, власного відношення до уявних явищ. Здібність до створення художнього образу виявляється в специфічній рольовій поведінці. Творчість дітей виявляється в створенні не стільки засобів втілення, скільки самого художнього образу. Л.С. Виготський пише, що гра дитини - не простий спогад про пережите, творча переробка пережитих вражень [3, с. 59]. Узагальнюючи, ми відзначаємо другу, важливу функцію – креативну.

Дитина п'яти-семи років, відкриваючи для себе все різноманіття навколишнього світу, вступаючи у взаємодію з різними сферами дійсності, проявляє себе перш за все емоційно. Емоції як зовнішній прояв внутрішнього світу дитини дозволяють визначити її ставлення до того, що відбувається, сприяти особистому становленню. Розвиток форм колективної діяльності і, головним чином, творчої гри призводить до подальшого розвитку емпатії, співчуття. Емоції впливають на творче пізнання і перетворюючи діяльність. Інтелектуальна активність дитини спрямована і підтримується в грі-драматизації інтересом. Для того, щоб думати, треба переживати. Гра-драматизація є могутнім стимулом для розвитку емпатії як відчуття співпереживання іншому. Розрізнення дитиною такого роду відчуттів для розуміння характеру героя, його вчинків приводить до саморозуміння, умінню знатися на власних переживаннях, а отже, оцінити свою поведінку. Викладене дозволяє нам відзначити третю функцію – емоційну.

У театральній-ігровій діяльності засвоєння способів образної виразності: інтонації, міміки, поз, жестів, ходи впливає на розвиток особистості дитини, її творчість. При первинному навчанні навичкам рольової поведінки можливі наслідувальні дії, які згодом набувають творчого характеру. Дослідження показують, що цілий ряд музичних навичок, необхідних для творчості, отримується шляхом прямого наслідування. Навчання письменності присутнє у всіх доступних для дитини видах художньої діяльності – в співі, музикуванні, віршуванні, пластичних етюдах і тому подібне. У дітей формуються такі найважливіші якості, як координація рухів, ритмічні, темпові, мелодійні, просторові, м'язові і мовні навички. Процес отримання знань розуміється дослідниками як оволодіння не окремими розумовими діями, а загальними способами розумової діяльності (алгоритмами) в перетворенні заданого матеріалу, плануванні діяльності, присутності самого процесу виведення знань в практичний результат. Спілкування з дітьми в театралізованій грі припускає обговорення загального завдання, знаходження способів її рішення, розподіл ролей, зміну позицій. У результаті утворюється дитяча спільність, в якій кожен відчуває себе умілим, знаючим, здатним, готовим разом з іншими справитися з будь-яким завданням. Таким чином, можна виділити четверту функцію – інструментальну.

Розглянуті функції існують не окремо, а як взаємозв'язані і взаємодоповнюючі одна одну. Безсистемно-стихийне використання ігор-драматизацій в масово-видовищних формах проведення дитячого дозвілля або в окремій діяльності не може

забезпечити повноцінну дію на психічний розвиток дітей, їх пізнавальну сферу. Тільки систематичне і доцільне використання ігор-драматизацій, знання їх функціональних особливостей сприятиме досягненню оптимального ефекту у формуванні особистості дитини, її творчій активності.

Отже, опрацювавши відповідну літературу і врахувавши власні спостереження, маємо підстави для висновку про те, що театралізована діяльність у різних її проявах має виняткові потенційні можливості щодо вирішення завдань соціально-морального, мовленнєвого, пізнавального, креативного розвитку дитини. Вона є невід'ємною складовою творчих проявів та безпосереднього розвитку емоційної сфери дитини дошкільного віку, ефективним та потужним емоційно забарвленим засобом виховання і гармонійного розвитку дитини за умови систематичної, творчої та цілеспрямованої роботи театралізованою діяльністю в комплексі з іншими засобами педагогічного впливу.

Список використаних джерел

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. О.Л.Кононко.- К. : Світич, 2009. – 430 с.
2. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо- мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 304 с.
3. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк: Кн. Для учителя М. : Просвещение, 1991.
4. Выготский Л.С. Психология искусства. Ростов н/Д : Феникс, 1998.
5. Караманенко Т.Н., Караманенко Ю.Г. Кукольный театр дошкольникам. – М., 1982.
6. Комарова Т.С., Антонова А.В., Зацепина М.Б. Красота. Радость. Творчество. Программа эстетического воспитания детей 2-7 лет. М. : педагогическое общество России, 2000.
7. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка / Т. І. Поніманська – К. : Академвидав, 2004. – 356 с.
8. Руссова С.Ф. Теорія і практика дошкільного виховання. – Львів; Краків; Париж, 1993.

The article is devoted to the research of the problem of forming senior preschoolers creative activity in the process of adapted to the stage games, pedagogical possibilities of adapted to the stage games are exposed, major functions are described: syncretism, emotional and instrumental.

Key words: child's creation, creative activity, adapted to the stage game, creative potential, emotional sphere, functions of the adapted to the stage game.

УДК 316.6: 159.922.73

Столяренко О.Б.

ВПЛИВ РІЗНОВІКОВИХ ВЗАЄМИН НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядається проблема виховної ролі різновікових взаємин, їх значення та вплив на розвиток моральної свідомості молодших школярів. Показано, що позитивний досвід різновікових взаємин у молодшому шкільному віці є важливою психологічною умовою розвитку морально-етичної сфери особистості учня.

Ключові слова: різновікові взаємини, моральна свідомість, моральні поняття, позиція «старшого» і «молодшого», сумісна діяльність.

Виявлення умов, особливостей, механізмів становлення зростаючої людини як моральної особистості у молодшому шкільному віці є досить актуальною проблемою,

© Столяренко О.Б., 2011